

vraag-
t theo-
tot een
s een
iberlas
kening
dt van
Stan-
" kon
abon-
Kerk-
aarmee
heeft.

voortaan
Kaujan
den der

Dr. Kan-
Schrift.
rubriek
terwijl
verzor-

ans in
grootte
id, wat
el ons,
wagge-
Krijge
op den
Laat
rming",
itkomt
het or

list.
e wind-
eld van
Trou-
or heel
an den
tens de

en, zon-
gebracht
erland,
s, jour-
e eerste

velerlei
ikte hij
dagblad,
een tijd-
van de
s, aller-
heid in
rijkheid
en staan
dat was
n gewel-
egonnen
t hij ge-
ng. Ook
ankbaar
schurende
n kring
nied hij
de ge-
nd, den
beroep,

riandisch
doen als
neerd en
kweekte
sieraad
ist heeft
woord
van zijn
wellicht

n, maar,
houwing
voel van
enzen ge-
ring ge-
rkenneen
n groot
nerlahti,
v".

ten wij
spreker
us inter

list.
er Hans
rift. Ik
ift, zoo
Ik geef
R. Ct."

van Dr.

vertuigd
de lezer
geacht
van het
eengeko-
ne trek-
lemische
tieve en

stichtelijke geschriften, die in wezen, evenals zijn staatkundige polemieken, klare, strijd bare uiteenzettingen zijn.

De voorbeelden bieden zich in rijke verscheidenheid aan in de rijke verscheidenheid zijner werken. Het voorwoord tot zijn meditatieën voor jongelieden, getiteld: „Als gij in Uw huis zit“ vangt aan met het gestelde: „Het huisgezin is de wonderre schepping Gods, waaruit geheel ons menschelek saamleven zich vanzelf ontplooid heeft“. En dan volgt onmiddellijk: „Vergelijk ge dan ook den volkstoestand onder Israël met dien in Rome en Griekenland, dan springt niets u zoo fier in het oog, als de veel hooger plaats der eere, die het huisgezin in Israëls volksleven inneemt“.

Die woorden „dan ook“ verraden het essentiële stijl-element bij dezen schrijver. Een niet-Calvinist, zeggen wij bijvoorbeeld een scepticus-vrijdenker, zou kunnen twifelen aan de schoonheid en heiligheid van het huisgezin en iemand van een bepaalde historische richting aan de betekenis van het huisgezin als kiem der maatschappelijke ontwikkeling. Maar Dr. Kuypers stijl laat hier den twijfel zoo weinig toe, dat hij onmiddellijk gaat concludeeren, en het object zijner verzekering breedere illustratie geven.

..... Het axiomatische van Kuypers stijl past zeldzaam gaaf bij zijn systematisch-didactisch karakter. Er is een bijna wiskundige klaarheid in de betoogconstructie en de constructie van Kuypers stijl is immer betoogend. Nimmer verlaat hij de intellectuaal-tische bouw-orde, nimmer laat hij zich meedelen op zijn vervoering, nimmer is hij lyrisch-exclamatief. Dr. Kuypers schrijft in zijn „Dagen van goede hoop“ een verhandeling over het lied der Kerstengelien, die zingen: „Eere zij God in de hoogste hemelen, vrede op aarde en in de menschen een welbehagen.“ Het thema is, dat de engelen, in tegenstelling tot de menschen, aanvangen met God te eeren, dat datgene, waar wij op het Kerstfeest het laatste mee aankomen, bij hen is het eerst. Niet een verheerlijking der van God gezonden hogere wezen, neen de engelen overwegen en beoogen: „Ze hadden zich afgevraagd hoe hun heilige, heerlijke, hoog gerechtigde God dan zulke goddeloozen zou kunnen rechtvaardigen.“ En zoo wordt rationneerend, verder betoogd.

Nu heeft ook het axiomatische een bizonderen invloed op Kuypers betoogtrant. Hij kan door dat axiomatische een stellig, kort betoog geven. Kuypers stijl is gesaccadeerd, soms lapidair. Er heerscht bij Kuypers immer een spel van vraag en antwoord, hij vindt zijn kracht immer in sprekende tegenstellingen. Zijn uitweidingen zijn immer bevestigingen en klimaxen, nooit amendementen of voorbehouden, en treedt het voorbehoud een enkele maal op, dan wordt het aanstonds vernietigd.

..... Naast verzekerdheid, stelligheid en een meer concreet-wiskundige, architecturale dan metaphysische betoogtrant — er is geen precisieering noodig, omdat van de precisie overtuiging wordt uitgegaan — vinden wij als krachten van Kuypers stijl: activiteit, het archaïsme, de populariteit, de klimax, het beeld, de beknoptheid die niet alleen met des schrijvers, lapidair stelligheid, maar meer nog met zijn activisme samenhangt.

Kuypers ontroering komt in de klimax tot haar recht. Deze vlijmscherpe intellectuaal is niet een onontroerde, maar hij heeft zijn ontroering immer in de hand. Nooit verliest hij zich in zijn stijl, nooit verlaat hij den bodem zijner werkelijkheid.

De klimax sluit op zijn exioma. Hij bezigt, schijnt het, soms het axioma om de klimax.

..... Maar deze werking van klimaxen en daarmee verbonden, van tegenstellingen is niet alleen onderbewuste stijl-bedoeling. Ze is een onmiddellijke werking van Kuypers natuur. Wanneer hij zijne aandoeeningen of verontwaardigingen nauwelijks bedwingen kan, verschijnt niet, gelijk bij de anderen, lyrische ge-exalteerdheid, de schrijver bewaart zijn korte, saamgedrongen rhythme. Niet in het rhythme maar in beelden en klimaxen komt de stijging der geestdrift uit.

Tegenstelling en klimax geven aan dezen stijl zijn gespierde vitaliteit, maar hij is beeldend als geen andere.

Hoe ver ligt deze beelding van het modern impressionisme. Het beeld is hier nooit waarnemingsbeeld of resultaat van verdiepte waarneming, gelijk bij het impressionisme der tachtigers. Het is altijd gedachtebeeld. Het beeld treedt hier op als vergelijkingsobject voor de primair-antwezige gedachte. En dan wordt nauwkeuring de logische ontwikkeling van dat gedachtebeeld voltooid.

De schrijver ziet zijn ideeën, hij ziet ze verstoffelijkt in zijn geest. Hij is zoo overtuigd van de daadwerkelijke kracht der begrippen, dat ze onmiddellijk worden gematerialiseerd. En evenals des schrijvers geest is zijne beelding buitengewoon actief. Zijn voorstellingen bespringen u, ze komen dreigend op u af, ze verkeert in een door intellectuele phantasie geschapen nieuwe wereld, waarin ge door tastbare angsten en zekerheden zijn omringd.

..... In tegenstelling tot het neologisme van het modern impressionisme zoekt Kuypers stijl uit het vlak academische zijn weg naar het archaïsme. Nieuwe woordvorming uit de schat der historie. Dit archaïsme past wonderwel bij de korthed van zijn stijl, hij zijn actief verbeelden, bij zijn kernwoorden, die, vaak geheel natuurlijk gevormd, door hunne plaats in een bepaald verband hun werking verrichten. Bij dezen innerlijk hevig levende trekt zich de geesteswerkzaamheid samen in een enkel beeld. Een enkel moment, één enkel afdoend woord. Het archaïsme heeft een wereld van mogelijkheden. Het combineert stijl-bedoelingen. Het kan tegelijkertijd plechtig en ironisch zijn. En het geeft Dr. Kuypers het bindmiddel voor zijn rhythme. Een zoo korte, gedrongen mannelijke stijl zoekt naar zijn vrouwelijk complement, zonder zijn eigenheid te verloochenen. De archaïstische uitgang, waar de modernen Kuypers zoo om hebben beironizeerd, hulpe trooste is niet anders dan een natuurlijke verzachting van zijn rhythme die hij in zijn archaïsme verdedigen kon als

een stijl-element dat de kracht van zijn woord niet aantastte. Maar ook blijkt wederom uit dezen vaak voorkomenden vorm van archaïsme zijn eigenaardige verzekerdheid. Hoe staat het archaïsme in dienst van zijne bedoelingen! Ge moet opmerken hoe Kuypers in zijn Tractaat over den Sabbath (bl. 7) van Zondagsrust spreekt wanneer hij de Zondagsheiliging van het Calvinisme bedoelt, maar van Zondagsrust, waar hij het begrip aanduidt, als een algemeen sociaal programmpunt. Wel verre van aanstellerij te zijn, brengt hier het archaïsme een nuance van begrips-bepaling.

Van het archaïstische naar het populaire van Kuypers stijl is maar één stap. Het archaïsme vond hij gemakkelijk omdat hij dacht voor en door de gemeenschap, waar die archaïsmen levend zijn.

Ze leven in den kring, voor welken de oude statenbijbel dagelijksch brood is. Maar Kuypers vertoont in zijn proza overal herinneringen aan de gemeenzaamheid en het materializeerend taalgebruik, die in de kringen aanwezig zijn. Vaak herhaalt hij de voorzetsels als: Uit den diensthuize uitgeleid, in het lichaam ingedragen, — op verschillende plaatsen in Kuypers werk ontmoeten wij uitdrukkingen als: „het hangt alles aan de vraag“. Het grammaticaal niet immer zuiver, maar artistiek altijd onovertroffen beeld, dat de allerkleinste details van Kuypers werk kleur en leven geeft, staat vlak naast de eigenaardige, kernachtige volksverbeelding, het komt er uit voort, maar past zich aan aan schrijvers verheven mentaliteit, en wordt door hem verheven tot een persoonlijke zelfstandige waarde. Schitterend beeldt Kuypers waar hij één zelfde voorstelling manceert. Nooit is de structuur, nooit is de logica onzuiver. Op blz. 5 van zijn E voto Dordaceno schrijft hij o.m.: Op het spiegelvlak van ons bewustzijn gaat zich telkens meer afspiegelen (het tweemaal „spiegelen“ geeft hier als archaïstisch getinte formatie bijzondere bekoring).

Eerst heeft hij het gebal over iets dat zich op het zelfvlak van het bewustzijn neerschrijft. Nuancen op één zelfde grondbeeld.

Wij eindigen onze beschouwingen bij een karaktertrek, die met de allereerst aangegeven karaktertrek nauw samenhangt. Kuypers is aprioristisch stellig, maar die stelligheid verstrakt zich vaak tot iets als een bevel. Lees den aanvang van het achtste hoofdstuk van „Ons Program“. „We aanvaarden de Grondwet, maar om die te herzien. We aanvaarden ze, en wijl deze grondwet ons beter dunkt dan haar voorganger, en wijl het geheel harer bepalingen voor ons geen beletsel aanbiedt om haar te bezweren.“ Ge gevoelt: dit is een politieke catechismus. Men late alle oppositie na. Met deze bevelende stelligheid hangen alle stijl-eigenaardigheden samen, die ten onrechte, wijl ze persoonlijk zijn, werden gesmaad. Zoo het weglaten van werkwoordsvormen, dat hoofdzakelijk geschiedt om de kernachtigheid van het rhythme te versterken. Dit rhythme luistert zeer nauw, en is zeer rhythmisch. Een grammaticaal zuivere Kuypers, zonder de germanismen die Charvarius gispt, ware een Kuypers die den adem aan zijn eigen stijl ontnam.

Wij citeerden uit dit artikel meer dan wij onszelf als maximum voor een uitknipsel hadden gesteld. Maar men zal het ons toestemmen: Mr. Ritter geeft een hoogst interessante ontleiding van Kuypers stijl.

Kuypers als gevoelsmenschen.

Dat we weer eenigszins uitvoerig op Kuypers terug komen, vindt natuurlijk zijn oorzaak hierin, dat we indertijd de dag- en weekbladpers schouwden en dat nu eerst de tijdschriften met hun oordeel komen. Kuypers heeft dit lot met Calvin gemeen, dat velen eraan twijfelden of hij wel ooit zijn gevoel liet spreken, of hij het niet veel eerder stelselmatig onderdrukte. Het Gereformeerde volk, dat met hem in geestelijk contact stond, wist het wel beter. Maar op buitenstaanders maakte hij menigmaal dien indruk. Daarom doet het goed te lezen, hoe een niet-geestverwant in den engeren zin, mr. J. A. Loeff in „De Beiaard“ onzen Kuypers in deze recht laat wedervaren:

Mr. J. A. Loeff schrijft over Dr. Kuypers o.m.:

„Kuypers immers was — hoezeer, daar waar hij zulks noodig of nuttig achtte, misschien te uitsluitend, het beeld vertoonende van kracht — in hooge mate gevoelsmenschen. Zijn diep en innig gemoedsleven was, in rijke verscheidenheid, zijn besnaard. Niet zelden deden zich weeke en zachte tonen hooren. Wie Kuypers meer dan oppervlakkig kenden, zijn daar om het te getuigen. Wel verre van hem vreemd te zijn vormden zachte en weeke gemoedsaandoeningen een element van zijn wezen. Zoo was dan ook zijn geloof, voorzeker, het sterke geloof, dat hogen verzet, — dat bewijst zijn werk, — maar het ging gepaard met een diep gevoel van liefde en het was eenvoudig en kinderlijk.“

Trouwens Kuypers' heele wezen was eenvoudig en kinderlijk. Dat bleef verborgen voor hen, die hem slechts kenden in zijn verschijning naar buiten, als partijhoofd, staatsman, journalist, maar het was helder en klaar voor zijn naaste omgeving en voor hen, die het voorrecht hadden te behooren tot zijn vrienden.

Had hij dan niet zijn fouten? Welk groot man heeft die niet? Maar ze werden breed — al te breed — uitgemeten, omdat het toevallig de anti-vrijzinnige leider, het anti-socialistisch regeringshoofd, de demper van de misdadige woeling, de stichter van het monsterverbond, de uitvinder der antihese was, bij wien men ze ontkende.

Men heeft van hem gezegd, dat hij behept was met het gebrek van ijdelheid. Was hij inderdaad ijdel dan andere groote of ook wel minder groote mannen? Of verstond hij misschien minder de

kunst dan zij, om zijn gemoedsbewegingen op dit stuk te verheimelijken? En waren er onder die anderen dan niet, die blind waren voor den balk in eigen oog?

En welk een rijkdom van deugden en luisterrijke eigenschappen blonken niet uit tegenover die fouten?

Neen, niet alleen aan zijn naaste geestverwanten maar ook aan ons, Roomsche-Katholieken, heeft Kuypers, de Calvinist, een voorbeeld gegeven ter navolging. Een voorbeeld van krachtig leven uit het geloof, een voorbeeld van strenge plichtvervulling en stoere werkzaamheid. En, bij alle verschil tuschen hem en ons, hebben wij zijn nagedachtenis te houden in hooge eere. Dat eischt in de eerste plaats reeds de eenvoudige plicht van dankbaarheid. Hij immers was het, die te zamen met onzen onvergetelijken Schaepman ons, Katholieken, heeft gebracht tot algeheele emancipatie en met Schaepman, voor ons land en volk ten heil, de positie heeft veroverd, waarin wij ons thans verheugen.“

HEPP.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN.

Hooggeachte Redactie,

Gaarne zou ik van UEd. vernemen, of het ook in de bedoeling ligt van Uwe redactie, om bij iederen jaargang van „De Reformatie“, een register saam te stellen, verstreckende een overzicht van den inhoud van Uw „keurig blad“. Zoo ja, dan zou ik voor mij zelf hiervoor geen tijd nutteloos verspillen. Zoo niet, zoo zou het voor Uwe redactie nog een punt van overweging kunnen vormen. „De Reformatie“ is (Ued. zult het met mij eens zijn) geen blad, dat na gelezen te zijn, aan het „vandalisme“ der huisvrouwen (ten opzichte van couranten namelijk) moet worden overgeleverd. Zelfs de smeekbede van den Uitgever van Uw blad verleidt mij niet, om No. zooveel of zooveel, aan hem af te staan. Heb ik een jaargang verkregen zoo wordt deze zorgvuldig ingebonden en bijgezet in mijn arsenaal met zijn calvinistische wapenen.

Kunt UEd. in Uw blad een beknopt antwoordje geven t.z.t.?

Bij voorhaat mijn dank.

Uw broeder in Christus,

U.

H. J. E.

[De uitgevers deelden ons mede, dat zij aan het einde van iederen jaargang den lezers een register hopen aan te bieden Red.]

BOEKBESPREKING.

„Gelijkenissen des Heeren“, Schriftoverdenkingen van Dr. J. J. Knap Cz. bij teekeningen van Eugène Burnand; tweede deel. Callenbach 1920, 188 pag.

Toen mij werd verzocht dit boek te bespreken, kwam mij in de herinnering, hoe vaak ik getroffen werd bij het lezen van kritieken door het feit, dat de kritieken zijn persoonlijke verstands- en gevoelsmaatstaf aan een boek aanlegde, dat voor menschen van geheel andere ontwikkeling geschreven was.

Het bovengenoemde boek bevat tien overdenkingen, gemakkelijk gedacht, zeer vlot geschreven, op mooi papier gedrukt, met zeer goede reproducties van de teekeningen van Burnand.

Een boek dat men stellig voor een ander vaak zal koopen om als geschenk bij verjaardag of belijdenis dienst te doen.

Er is bij ons volk een behoefte aan boeken waarin de diepzinnige en ontroerende verhalen der Schrift wat meer in den breede met verklarende opmerkingen en uitvoerige omschrijving van de betekenis voor den tijd van Jezus, voor dezen tijd voor kerk, staat, gezin en ieder persoonlijk te lezen zijn.

Deze overdenkingen zijn vol leerzame verhandelingen, vol vragen en antwoorden, vol onaantastbare waarheden, vol omschreven gevoelens.

Ontroerend zegt de schrijver in de bespreking van de gelijkenis van „Het verloren schaap“: „Wie hoorde nooit achter zich den klank van zijn voetstap?“ Zoo is er meer, dat iets persoonlijks, iets direct, iets wat doorleefd is, met de juiste woorden kort weergeeft.

Dat er slechts één Eigenaar is, die over alles beschikt, wordt m.i. in de „Onrechtvaardige Rentmeester“ minder gelukkig toegeleid met „Wie heeft in het machtige heilzaam der aarde gouden ribben gelegd, die eerst later ontkent zijn? God“.

Nu nog iets over de platen. Vol stemming is de illustratie op pag. 115. De andere zijn over het algemeen goed geteekend, geven in de gelaatsuitdrukkingen en houdingen de gevoelens buitengewoon goed weer.

Is het onmogelijk om een goedkope Rembrandt-bijbel te doen verschijnen? Of zou deze niet gekocht worden? Dan ligt in dit feit misschien een taak voor onze Christelijke scholen verborgen! Het is zoo heerlijk en verheffend iets schoons te kunnen genieten. Laat ons trachten dit ook aan anderen te leeren. F. J. J. B.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te:

Hardenberg, F. W. H. Bramer te Hoogeveen en J. Koelwijn te Dedemsvaart.

Renkum, R. E. van Arkel te Soest en G. Elshove te Rotterdam.

Drietal te:

Apeldoorn, Dr. K. Dijk, 's Hage, D. B. Hagenbeek te Vlaardingen en A. Hoenerveld te Nijkerk.